

СТУДІЯ 2. МЕНЕДЖМЕНТ

УДК 328.185-025.1:351/352:338.22

Т. В. Арбузова, канд. екон. наук, доцент

tv_arbuzova@ukr.net

Білоцерківський національний аграрний університет, Україна

Антикорупційний комплаєнс в публічному секторі та бізнесі як механізм превенції корупції

Оцінка рівня корупції в Україні свідчить про те, що проблема здолання корупційних проявів нині, попри наполегливі спроби, залишається далекою від вирішення. У 2020 році за результатами міжнародного Індексу сприйняття корупції наша держава отримала лише 33 бали із 100 можливих і посіла 113 місце зі 180 країн у рейтингу [1]. Відповідно до Індексу глобальної конкурентоспроможності (ІГК) маємо у 2019 році 85 місце із 141 країни. ІГК включає, серед базових вимог до інституційного середовища, показник рівня корупції і 104 місце у рейтингу 141 країни [2], що дає підстави вважати Україну *high-risk corruption country*. Отже, корупція – фактор формування ризиків в економічній, політичній, соціальній системах в країні. Негативні її наслідки стосуються публічного і приватного сектору, оскільки заподіюють шкоду економіці, деморалізують суспільство, підривають довіру до влади, руйнують імідж держави у міжнародному бізнес-середовищі та політикумі, перешкоджають євроінтеграційним перспективам України. Мотив превенції, боротьби і подолання наслідків корупції має стати предметом запровадження антикорупційного ризик-менеджменту у всіх сферах суспільного життя.

Комплаєнс (*to comply* → *compliance*) означає діяти чи дотримуватися встановлених норм, правил, вимог, запитів і принципів. Антикорупційний комплаєнс є комплексом заходів управління корупційними ризиками на засадах дотримання вимог нормативних актів України та інших держав, договірних зобов'язань, процедурних вимог, етичних норм (кодексів поведінки), професійних стандартів, справедливості й прозорості процедур у публічному і приватному секторах. Формою його реалізації стала практика формування антикорупційних програм установ та організацій за алгоритмом: визначення загальних засад політики превенції корупції → оцінка корупційних ризиків та причин, що їх породжують і сприятливих умов існування відповідно до специфіки діяльності організації → заходи усунення → призначення осіб, відповідальних за їх виконання + необхідні ресурси → контроль дотримання виконання антикорупційної програми.

Через високий спектр ризиків корупції у сфері публічних послуг (медицина, освіта, адміністративні послуги тощо) питання антикорупційного комплаєнсу стоять особливо гостро. Створення антикорупційних програм органами виконавчої влади, місцевого самоврядування, державними, комунальними підприємствами вже є звичною практикою у функціонуванні цих установ та організацій, як от, приміром, Антикорупційна програма МОН

України (2018) [3], Кодекс етичної поведінки посадових осіб місцевого самоврядування Білоцерківської міської ради (2018) [4], Комплаєнс-політика ДП «НАЕК «Енергоатом» (2014) [5].

Антикорупційний комплаєнс юридичних осіб приватного права має особливості, пов'язані з обсягом і видами їх операцій з державним сектором, адже не всім підприємствам доводиться брати участь у публічних закупівлях, вступати у відповідні відносини з отримання документів для участі у конкурсі, де ризики корупції є значно вищими. Законодавство України передбачає обов'язковість розробки і затвердження антикорупційних програм юридичних осіб – учасників публічних закупівель, якщо їх вартість дорівнює або перевищує 20 млн грн. [6]. Вважаємо, що з метою формування культури нульової толерантності українського суспільства до корупції, її повного несприйняття, розробка і дотримання антикорупційних програм має стати стандартом для всіх суб'єктів господарської діяльності, необхідною умовою для зайняття підприємницькою діяльністю.

Створення антикорупційної програми організації без необхідних заходів забезпечення дотримання її норм може зробити всю систему антикорупційного комплаєнсу неефективною. Враховуючи латентний характер корупційних порушень, відомі випадки, коли спеціалісти із публічних закупівель не дотримуються встановлених принципів для проведення ефективних операцій. Можна припустити, що це пов'язано із психологічними і філософськими уявленнями про те, що антикорупційні заходи або інші етичні та правові норми повинні виконуватися після розробки та застосування [7]. Отже, формалізація процедур комплаєнсу є засобом контролю практичного дотримання його вимог.

З метою полегшення і заохочення ефективного дотримання встановлених нормативних положень щодо заходів запобігання і боротьби з корупцією Уорті Б., Джон П., Ванноні М. визначили п'ять типів державної відповідності (public compliance) в публічних організаціях та приватному секторі – невідповідність, менша відповідність, часткова відповідність, повна відповідність та узгодженість [8]. Невідповідність (noncompliance) може розцінюватися як недотримання статутного законодавства чи нормативних актів установи, що регулює публічні закупівлі та контрактні роботи. У випадку меншої відповідності (lesser compliance) робиться спроба виконати встановлені закони. Часткова відповідність (partial compliance) передбачає систематичне дотримання передбачених законів, але іноді відбувається їх порушення неформально або спеціально. Повна відповідність (full compliance) створює системи та процедури, необхідні для суворого дотримання та дотримання законних зобов'язань. Узгодженість (concordance) – публічні та приватні організації приймають і підтримують закладені принципи, що перевищують вимоги закону. Видається за необхідне розробляти стратегічний антикорупційний план, який допоможе створити атмосферу узгодженості або повної відповідності. Типовим прикладом інструменту комплаєнсу є Довідник з антикорупційної етики та дотримання законодавства для бізнесу, розроблений секретаріатами ОЕСР, UNODC та Світовим банком (2013).

Втілення завдань у сфері антикорупційного комплаєнсу в публічному секторі та бізнесі має включати розробку та впровадження антикорупційних програм і політик на основі ретельного аналізу публічних послуг та бізнес-процесів; антикорупційний аудит організацій та їх контрагентів на предмет відповідності законодавству; дослідження процедур адміністрування та бізнес-процесів щодо наявності корупційних ризиків з розробленням рекомендацій з їх подолання; тренінги персоналу для ознайомлення співробітників з вимогами чинного антикорупційного законодавства та внутрішніх політик організацій щодо превенції та боротьби з корупцією; контроль за їх дотриманням.

Формування і, головне, реальне практичне втілення комплаєнс-політики є ще не досить поширеною практикою у вітчизняному бізнес-середовищі та публічній сфері. Запровадження антикорупційного ризик-менеджменту має слугувати стійкому укоріненню в українському суспільстві культури превенції та боротьби з корупцією, забезпеченні конкурентних переваг з впровадженою політикою управління корупційними ризиками.

Список використаних джерел:

1. Україна в Індексі сприйняття корупції–2020 : Transparency International Ukraine. URL: <http://cpi.ti-ukraine.org/#/> (дата звернення: 06.02.2021).

2. The Global Competitiveness Report 2019. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf (дата звернення: 05.02.2021)

3. Антикорупційна програма Міністерства освіти і науки України : Наказ Міністерства Освіти і науки України від 25.06.2018 р. № 675. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/Borotba-z-koruptsiyeyu/2018/09/%202018.pdf>

4. Кодекс етичної поведінки посадових осіб місцевого самоврядування Білоцерківської міської ради : Рішення виконавчого комітету МР від 27.02.2018 р. №87. URL: <https://bc-rada.gov.ua/node/1907> (дата звернення: 02.02.2021)

5. Комплаєнс-політика ДП «НАЕК «Енергоатом» ПЛ-С.0.10Л50-14. 2014 : Розпорядження президента ДП «НАЕК «Енергоатом» від 12.09.2014 р. № 777-р. 13 с. URL: https://www.energoatom.com.ua/uploads/others/comp_polit.pdf (дата звернення: 02.02.2021)

6. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. Дата оновлення: 30.12.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#n660> (дата звернення: 07.02.2021).

7. Owusu, E. K., Chan, A. P., DeGraft, O.-M., Ameyaw, E. E., & Robert, O.-K. Contemporary review of anti-corruption measures in construction project management. *Project Management Journal*. 2018. 50 (1), P. 40-56. URL: <https://doi.org/10.1177/8756972818808983> (дата звернення: 04.02.2021)

8. Worthy, B., John, P., Vannoni, M. Transparency at the parish pump: A field experiment to measure the effectiveness of freedom of information requests in England. *Journal of Public Administration Research and Theory*. Vol. 27, Issue 3, 1 July 2017. P. 485–500. URL: <https://doi.org/10.1093/jopart/muw063> (дата звернення: 07.02.2021).